

KAZERNE DOSSIN

MEMORIAAL, MUSEUM
EN DOCUMENTATIECENTRUM
OVER HOLOCAUST
EN MENSENRECHTEN

Verbinden. Connecting. Dat is waar wij als Kazerne Dossin op in willen zetten.

Het verleden en het heden verbinden. Tonen hoe brandend actueel de thema's zijn die zeventig jaar geleden de Jodenvervolging mogelijk maakten. De linken aanwijzen tussen de Holocaust en de genocide op Tutsi's en gematigde Hutu's in Rwanda. De linken tussen de conferentie van Evian uit 1938 waar 32 landen weigeren hun vluchtelingenquota op te trekken en het falende Europese asielbeleid vandaag? De linken tussen de verrassend gelaten houding van de wereld bij het lot van Joden in de jaren dertig en veertig en onze gelaten houding bij pakweg de slachtpartij op de Jezidi's vandaag. Die linken zijn groepsconformisme. Gehoorzaamheid. Wij zij denken. Polarisatie. Verglijding. Gewelddadig radicalisme. Instrumentalisering. Het bystander effect. Ontmenselijking.

Maar we verbinden niet alleen thema's en historische contexten. We verbinden ook mensen. Als iemand mij vraagt waar ik de energie vandaan haal om al twaalf jaar lang in diezelfde thematiek te werken, met een woon-werktraject van 224 kilometer per dag, dan antwoord ik steeds hetzelfde: omdat wij in ons werk zoveel boeiende en uitdagende mensen bij elkaar brengen. Theoretici en practitioners. Historici en geschiedenisleken. Oud-gedeporteerden en jonge bezoekers tussen tien en twaalf. Juristen en mensen die veroordeeld zijn voor haatmisdrijven. Politied medewerkers en maatschappelijk kwetsbare jongeren. Pedagogisch adviseurs en cursisten die net Nederlands leren. Ze komen van overal, van alle windstreken, van alle strekkingen, van alle achtergronden. Ze zijn voor of tegen de boerkini. Ze houden van Israël of net helemaal niet. Ze kennen elk detail over de Tweede Wereldoorlog uit het hoofd of hebben nog nooit van Hitler gehoord. Ze strijden voor de Holocaust in de eindtermen of voor de rehumanisering van sans papiers. Hun gezin en hun leven werden verscheurd door de nazi's of door Assad en Daesh.

En het bezoek aan ons museum is wat deze mensen verbindt. Ze komen allemaal met een andere reden. Soms hebben ze een verborgen agenda. Soms willen ze helemaal niet komen. Maar ze komen. En ze vertrekken allemaal met hun eigen nieuwe perspectief.

En wat wij in de tussentijd geprobeerd hebben, is die mensen met elkaar verbinden. Niet door ze een zedenpreek te geven. Maar door ze een spiegel voor te houden. Ze tonen hoe menselijk ze zijn. En hoe menselijk die anderen zijn van wie ze totaal dachten te verschillen. Zo vervloeien de grenzen tussen voor- en tegenstanders, tussen daders en slachtoffers, tussen wij en zij.

Dat verbinden is – zeker vandaag – een uitdaging. Er zijn krachten in de samenleving die net het omgekeerde beogen. Veel journalisten, de sociale media, de politiek. Te vaak verdelen ze, soms onbewust en met de beste bedoelingen. Zo worden kloven ravijnen en tuinhokjes worden torenhoge

muren van veralgemeningen en vooroordelen waar niemand nog over durft te kijken. De tendens is zwart of wit. Voor of tegen. De talloze nuances van grijs en 'ja maar' worden gemakkelijks opzij geschoven. Ik kwam al zappend pas nog bij een reportage van Cathérine Moerkerke terecht. Zij bracht een beeld van 'DE' Joodse gemeenschap in Antwerpen. Zij portretteerde een streng orthodox en erg welstellend gezin waar de vrouw een pruik droeg, de kinderen naar een Joodse school gingen en waar over het liberale Jodendom met geen woord gerept werd. Dit was haar conclusie: *'Hoe meer ik te weten kom hoe minder ik eigenlijk weet. Je kan het echt onmogelijk vatten. Er zijn zelfs regels die ook zichzelf gewoon aanvaarden zonder dat ze het begrijpen, dus hoe zou ik dat kunnen vatten?'* De Joodse gemeenschap als een absoluut vreemde, onbegrijpelijke groep mensen die intrinsiek helemaal anders is dan wij. Mijn collega Betty, ook Antwerpse, ook Joodse, zegt me dat ze er intriest van wordt. Zij draagt geen pruik, woont in een eenvoudig maar gezellig huis in Berchem en volgt die regeltjes en feesten die ze leuk vindt, en al de rest niet. Zij zal dan ook nooit geportretteerd worden. Haar verhaal is veel te grijs.

En zo verdeel je dus. Het is wat de Nigeriaanse schrijfster Chimamanda Adichie in haar sublieme TED talk uit 2009 'The danger of a single story' noemt. "The single story creates stereotypes. And the problem with stereotypes is not that they are untrue but that they are incomplete. They make one story become the only story. (...) The consequence of a single story is this: it robs people of dignity. It makes the recognition of our equal humanity difficult. It emphasizes how we are different rather than how we are similar."

Maar gelukkig staat Kazerne Dossin niet alleen. We komen mensen tegen die net als wij willen verbinden. Organisaties, klein en groot, met hetzelfde doel. Straffe partners waar we heel graag mee in zee gaan. Unia is één van die partners.

Ons grootste gezamenlijke verbindingproject is HPM. Holocaust, Politie en Mensenrechten. Sinds de start in 2014 bezochten meer dan 4500 leden van de geïntegreerde politie Kazerne Dossin. In de voormiddag brengen zij een bezoek aan het museum. Daar reflecteren de deelnemers op de rol van hun collega's tijdens de Tweede Wereldoorlog. De meest onderzochte casus is die van de actieve medewerking van de Antwerpse politie bij de razzia's op Joden. Het wettelijk kader wordt besproken, politieverlagen tegen het licht gehouden, orders en inlichtingenpv's geanalyseerd. Wat opvalt is hoe uiteenlopend de reacties van de individuele agenten zijn. Sommigen zijn de Joden duidelijk liever kwijt dan rijk. Zij doen meer dan hen opgedragen wordt. Zij trekken en sleuren, schoppen en schimpen. Intimideren en terroriseren. Zij laten woorden optekenen als: "Het is maar vee, ze kunnen creveren". De grote meerderheid voert uit. We noemen hen de grijze muizen. Ze nemen hun orders aan en arresteren mensen. Zijn zij het eens met hun bevelen? We weten het niet. Deze opdracht uitvoeren is voor hen waarschijnlijk part of the job. En dan is er een klein groepje. Een handvol mensen. Zij waarschuwen Joden voor de op handen zijnde arrestatie. Of ze komen niet opdagen, ondanks het overduidelijke bevel. Dat zijn de stille helden.

Het gedrag van al deze agenten werkt als een spiegel. Want de deelnemers herkennen die vragen. Wel of niet gehoorzamen? Wel of niet de groep afvallen? Wel of niet een collega verraden? Commissaris-generaal Catherine de Bolle zegt: "Meer dan wie ook komen politiemensen dagelijks in aanraking met morele dilemma's. Dat gewone Belgische politiemedewerkers Joden moesten arresteren tijdens de nazibezetting is een heel confronterend voorbeeld. De strategieën die deze politiemannen gebruikten om met ethische dilemma's om te gaan, zijn erg vergelijkbaar met de

strategieën van vandaag. Inzicht in deze historische casus van collectief geweld en in de handelingsmarge is cruciaal binnen de permanente vorming van onze politiemensen. Als je de verglijding naar collectief geweld kan herkennen, kan je er ook makkelijker tegen in gaan.”

Na het bezoek is er een workshop. Daarin staat weer de verglijding centraal. Maar ditmaal gaat het om actuele casussen. Casussen die van bij Unia komen en dus niet verzonnen zijn. Een agent die door zijn collega's getreiterd wordt omdat hij holebi is. Een leidinggevende die als het druk is in de wachtzaal, tegen zijn medewerkers zegt: laat de bruinen maar zitten, die gaan vanzelf wel weg. Malafide kettingmails die Roma en Sinti criminaliseren en die onder collega's worden doorgezonden. Een dakloze die met de combi 's nachts ergens in een veld moederziel alleen wordt afgezet. Wanneer en hoe moet je reageren? Waar ligt de grens tussen humor en bittere ernst? Tussen je plicht doen en immorele bevelen opvolgen? Tussen collegialiteit en zwijgcultuur? Het historische inzicht, de reflectie op de casussen en de dilemmatraining versterken de ethische competenties bij de deelnemers.

HPM is voor ons een voorbeeldtraject. Niet enkel omwille van de verbinding die we kunnen maken tussen de ethische dilemma's van toen en die van vandaag, maar vooral omwille van de duizenden mensen die in dit traject samen komen. Meer dan 4500 deelnemers, 55 politietrainers, 20 kernteamleden. In dat kernteam werken Kazerne Dossin, Unia en politie schouder aan schouder om het verbinden naar een steeds hoger niveau te tillen. Zo brachten we in september op ons internationaal congres in Mechelen 150 mensen bij elkaar die over de hele wereld een connectie leggen tussen enerzijds historische sites als Auschwitz, Flossenburg of Guernica en anderzijds politie, justitie en detentie. Niet voor niets heet dit congres Connecting Law and Memory.

Dat deze samenwerking enkel een goed nieuwsverhaal zou zijn, gelooft u natuurlijk niet. Dat is ook niet zo. We botsen op heel wat uitdagingen en obstakels die eigen zijn aan projecten met heel veel ambitie maar met te weinig mensen, middelen en tijd. Toch geloven we rotsvast in het HPM-format. De uitwisseling van expertise en ervaring tussen onze drie heel verschillende organisaties, maakt ons en onze vorming rijker en sterker op professioneel en op menselijk vlak.

Een ander traject waar het herverbinden op de voorgrond staat, is onze samenwerking rond strafbemiddeling. In 2013 kwam de vraag van Unia of Kazerne Dossin een rol wilde spelen in bemiddelingstrajecten voor personen die veroordeeld zijn wegens racisme, discriminatie, negationisme, hate speech... Het bezoek aan het museum is dan één van de trajecten om de persoon in kwestie opnieuw te laten verbinden met die groep van mensen waar hij of zij de verbinding mee verloren is. Het past binnen het idee van de Peace Making Circles. Niet enkel de verbinding tussen de dader en de slachtoffergroep moet hersteld worden, maar ook de verbinding tussen de dader en de ruime gemeenschap die impact van de daad ondervindt.

Voor ons zijn twee zaken heel belangrijk. Ten eerste: een intrinsieke motivatie bij de bezoeker. Dat is niet steeds het geval. Dan lezen we in de krant ineens: "Mechelse bommelder moet van raadkamer Kazerne Dossin bezoeken". Als het bezoek als een straf wordt opgelegd, lijkt voor de dader de ondertitel: Ga in Dossin maar eens kijken hoe hier tijdens de oorlog is afgezien, dan zal je 'onze democratisch waarden' wel gaan verdedigen. Helaas, helaas, zo werkt het niet. Wij hebben jammer genoeg geen toverstokje achter onze balie liggen, waarmee we mensen tot het 'juiste' inzicht kunnen toveren. Een gedwongen bezoek haalt niets uit. Werkt zelfs contraproductief omdat je

mensen een waardenkader opdringt waarmee ze weinig voeling hebben. Waardenoverdracht werkt niet, zegt Ron Ritzen, waardenverheldering wel.

Ten tweede is een goede match tussen de begeleider (de gids) en de bezoeker van groot belang. Daarom is er vooraf steeds een overleg tussen Unia en Kazerne Dossin. Daarbij wordt met respect voor de anonimiteit het profiel, de omstandigheden en het misdrijf toegelicht. Op basis daarvan wordt afgewogen of een bezoek aangewezen is en gaan wij op zoek naar de meest geschikte begeleider.

We willen niet bekeren. We willen een open gesprek aangaan en bouwstenen aanreiken om tot nieuwe inzichten te komen. En soms lukt dat heel erg goed. Eén van de deelnemers, een jonge moslima, die veroordeeld was wegens antisemitisme op Facebook werd door één van onze Joodse gidsen mee genomen in het museum. Na afloop schreef ze in ons gastenboek: "Ik ben zeer blij dat ik Kazerne Dossin heb mogen bezoeken. Het was heel leerzaam en het heeft mijn ogen geopend. Nu zie ik in wat de Joden allemaal hebben moeten mee maken en dit wens ik niemand toe. Tenslotte geloven wij allemaal in één en dezelfde God."

Dat is volgens mij een mooi voorbeeld van wat professor Brené Brown, auteur van 'De kracht van kwetsbaarheid', bedoelt als ze zegt: *"I define connection as the energy that exists between people when they feel seen, heard, and valued; when they can give and receive without judgment; and when they derive sustenance and strength from the relationship."*

Marjan Verplancke
Hoofd Publiekwerking
marjan.verplancke@kazernedossin.eu